

GA VOOR GELUK

'Elk kind goed in zijn vel'

Voortgangsrapport*

December 2016

Prof. Dr. Ferre Laevers
Thaline Stas
Charlotte Van Cleynenbreugel

**Gelet op de uitdrukkelijke vermelding van de scholen is dit rapport vertrouwelijk en enkel voor intern gebruik bestemd.*

1. Project titel

Elk kind goed in zijn vel. Implementatie en effectonderzoek van een interventiepakket voor de preventie van emotionele problemen en zelfdoding.

2. Algemene projectdetails

Projectleider	Prof. dr. Ferre Laevers
Projectlocatie	ExpertiseCentrum voor Ervaringsgericht Onderwijs – KU Leuven
Startdatum	1 april 2015
Einddatum	31 december 2017

3. Medewerkers

Onderzoeksmedewerkers	Thaline Stas Charlotte Van Cleynenbreugel
Vormingsmedewerkers	Ivan Van Gucht Els Menu Erik Bakkers Kristien Silkens Ludo Heylen Julia Moons
Stagiaires	Fleur Lodewyckx (september 2015-december 2015) Julie Vanstraelen (september 2016- december 2016)

4. Deelnemende scholen*

Kosmos	Gerard Legrellelaan 5 2020 Antwerpen
Sint-Bernadette	Groenstraat 73 2060 Antwerpen
De Letterberg	Gerhagenstraat 62 3980 Tessenderlo <i>Samenwerking gestart in juni 2016</i>
De Kleine Jacob	Sint-Jacobsmarkt 43 2000 Antwerpen 1 <i>Samenwerking beëindigd in april 2016</i>
Sint-Norbertus	Antoon Van den Bosschelaan 145 2100 Deurne <i>Samenwerking beëindigd in oktober 2016</i>

* Zie bijlage 1 voor de profielen van de deelnemende scholen

5. Synopsis van het project

Elk kind goed in zijn vel!

Het project 'Elk kind goed in zijn vel' heeft tot doel een interventiepakket te ontwikkelen dat scholen in staat stelt om bij te dragen aan de preventie van emotionele problemen en zelfdoding. Als speerpunt wordt het 'gezond emotioneel functioneren' vooropgesteld. Die gave emotionele ontwikkeling is een kenmerk van de persoon waarvan zelfvertrouwen en een positief zelfbeeld dé ingrediënten zijn.

Een kind dat dit kenmerk heeft, straalt zelfvertrouwen uit, staat open voor wat de omgeving te bieden heeft, voelt zich niet snel door een situatie of anderen bedreigd, kan met volle teugen genieten, is in voeling met zijn of haar emoties en kan deze uiten, komt pijnlijke ervaringen snel te boven, is weerbaar.

'Goed in zijn vel' als doel loopt langs een pad waarin de interactie met mensen en de wereld bezaaid is met kwaliteitsvolle ervaringen. Een eenvoudige maatstaf daarvoor zijn welbevinden en betrokkenheid. Een laag welbevinden en/of betrokkenheid hebben voor ons een signaalwaarde: ze geven aan dat het kind - in de huidige context - het niet goed maakt. Dit is een toestand die op termijn de persoon kan aantasten. Tijd dus om het ernstig te nemen en samen te zoeken naar succesvolle interventies.

Zes basisprincipes voor een succesvol traject

Dit tweejarig traject rust op de volgende principes:

1. Coachings en workshops, waarbij de invalshoek 'goed in je vel' gedragen wordt door het hele schoolteam (1ste kleuterklas t.e.m. 6de leerjaar), vormen de kern van het interventietraject.
2. Een nabije opvolging en begeleiding van gedane inspanningen, vorderingen en resultaten. Aan het begin en einde van elk schooljaar voeren de leerkrachten een klasscreening uit d.m.v. het kindvolgsysteem Looqin. Het resultaat van de klasscreening wordt uitgediept in de coachings.
3. Welbevinden en betrokkenheid geven aan hoe kinderen het maken en of de interventies al een zichtbaar effect hebben. Aan het begin en het einde van elk schooljaar komt een onderzoeker observeren in elke klas om zicht te krijgen op evoluties in welbevinden, betrokkenheid, leerkrachtstijl en klasklimaat.
4. Kinderen als mede-eigenaar van het traject. Via een bevraging kunnen kinderen zelf aangeven hoe goed ze zich in hun vel voelen.
5. Ouders betrekken bij en sensibiliseren voor het speerpunt 'goed in je vel' door het afnemen van een ouderbevraging en de implementatie van 'Mijn Portret' en 'MijnTalent'.
6. Alle bovenstaande principes moeten een beleving van verbondenheid teweeg brengen. Leerkrachten, kinderen en ouders werken samen aan hun warme school.

Om dit alles te realiseren ondersteunt en begeleidt een ervaren coach het hele team gedurende het traject, over de twee schooljaren heen. Door de samenwerking tussen coach en leraren, wordt de nabije opvolging van de gedane interventies gegarandeerd en kunnen praktijkervaringen

meegenomen worden voor de uitwerking van een ondersteuningspakket voor het hele onderwijsveld. Verder wordt ook het hele proces van nabij opgevolgd, geanalyseerd en in kaart gebracht door twee ervaren onderzoekers.

6. Overzicht van de activiteiten tijdens het eerste projectjaar: schooljaar 2015-2016

Timing	Activiteit
Mei- juni 2015	Selectie van scholen Na de inhoudelijke uitwerking van het project, werd er een oproep gelanceerd om scholen warm te maken voor dit project. De werving gebeurde zowel via de overkoepelende schoolbesturen als rechtstreeks met de schooldirecties. Op basis van vooropgestelde criteria werden er 4 scholen geselecteerd (De Kosmos, De Kleine Jacob, Sint-Norbertus, Sint-Bernadette).
Juni 2015	Kennismaking met de schoolteams In alle geselecteerde scholen vond er een eerste verkennend gesprek plaats. Het doel van het project werd toegelicht en schoolteam en projectteam leerden elkaar kennen. Ter bekrachtiging van de samenwerking ondertekende elke school ook een engagementsverklaring.
September 2015 Kick-off	Introductie op een personeelsvergadering Het voltallige team kreeg een uiteenzetting over het doel van het project 'Elk kind goed in zijn vel', de instrumenten, het materiaal en de afspraken over het traject. Het doel hiervan was om de leraren warm te maken voor het project en het te doen 'leven' in de scholen.
23 september 2015	Schooloverstijgende vorming (gegeven door Prof. Ferre Laevers) Deze vorming was oorspronkelijk niet gepland, maar kwam er op vraag van de scholen. Het was een introductie en training over hoe je welbevinden, betrokkenheid en 'goed in je vel' kan observeren en scoren in de klas.
Oktober - november 2015	Dataverzameling premeting In deze fase van het traject werd er informatie verzameld over de beleving van alle actoren: kinderen, leerkrachten en ouders. Dit om zicht te krijgen op hoe kinderen zich voelen op school en de perceptie hiervan door de verschillende personen die betrokken zijn bij hun opvoeding. Concreet werden volgende data verzameld: ➤ <i>Klasscreening door alle leerkrachten</i> van welbevinden, betrokkenheid en 'goed in je vel' d.m.v. Looqin KVS. Alle leraren vulden voor hun klas deze gegevens in in Looqin. ➤ <i>Klasobservatie</i> (bij de klasleerkracht) door een onderzoeker in één klas per leerjaar. Per klas 3 lestijden observatie, 2 in de voormiddag en 1 in de namiddag om een gevarieerd aanbod aan activiteiten/lessen te observeren (Charlotte Van Cleynenbreugel= kleuterscholen, Thaline Stas= lagere scholen) ➤ <i>Vragenlijst voor leerlingen lager onderwijs</i>, over hun welbevinden, betrokkenheid en competenties. Verschillende versies voor 1ste graad (meer begeleiding door leerkracht en minder antwoordmogelijkheden) en 2de/3de graad.

	➤ <i>Vragenlijst voor kleuters</i> werd op punt gesteld en afgenomen door de onderzoekers in groepjes van max. 5 kleuters. Verschillende versies voor 1ste kleuterklas en 2de/3de kleuterklas. ➤ <i>Vragenlijst voor ouders</i> (vertaald in 7 talen om zoveel mogelijk ouders te betrekken/bereiken, op papier omwille van de 'digitale drempel bij kansarme ouders). ➤ <i>Vragenlijst voor alle leerkrachten</i>, over hun welbevinden op school en over de beleving van hun functioneren als leerkracht (digitaal).
November 2015	Coachingssessie 1 (op schoolniveau) In alle scholen vond er een eerste coachingsdag plaats. De leraren kwamen individueel of in kleine groepjes (max. 3 pers.) naar de coach (Ivan Van Gucht). Tijdens de coaching werden de eerste resultaten van Looqin besproken, werd er ingegaan op noden/bezorgdheden van de leraren en kregen ze tips waarmee ze in de praktijk aan de slag konden gaan. Thaline Stas was ook steeds aanwezig op de coachingsmomenten om het traject van elke leerkracht in kaart te brengen voor de dataverzameling en -analyse.
December 2015	Workshop 1 (op schoolniveau) In elke school was er een eerste workshop, tijdens dewelke de twee educatieve sets 'Een Doos vol Gevoelens' en 'De Emoscoop' werden voorgesteld. Deze materialen zijn ontwikkeld om kinderen te helpen om te leren praten over hun gevoelens en emoties. 'Een doos vol gevoelens' richt zich op kleuterleerkrachten en het eerste leerjaar van de lagere school. Deze workshop werd gegeven door Julia Moons die medegrondlegger is van deze educatieve set. Ivan Van Gucht verzorgde de workshops voor de leraren van de lagere school. Na de workshop ontving elke school 3 exemplaren van 'De Emoscoop' en 2 exemplaren van 'Een doos vol Gevoelens' om hiermee zelf aan de slag te gaan.
Januari-februari 2016	Zelf aan de slag met 'Een doos vol gevoelens' of 'De Emoscoop' Na de eerste workshop werden de leraren actief aan het werk gezet met de educatieve sets. Ze kregen specifieke opdrachten, moesten het verloop van hun traject noteren en moesten over al deze ervaringen reflecteren.
3 februari 2016 [†]	Workshop 2 (schooloverstijgende conferentie) Tijdens deze tweede workshop maakten de leerkrachten van de vier partnerscholen voor het eerst kennis met elkaar. Hierbij lag de focus op de eerste schooloverstijgende resultaten van de premeting. De introductie en de voorstelling van de onderzoeksresultaten werden verzorgd door prof. Laevers. Vervolgens werden de leraren ingedeeld in een groep kleuter en een groep lager. De kleuterleerkrachten gingen aan de slag met Els Menu, prof. Laevers zorgde voor de ondersteuning van de leraren van de lagere school. De teams gingen samen op zoek naar verklaringen, oorzaken en mogelijke acties op klas- en schoolniveau.
Februari-maart 2016	Zelf aan de slag met Looqin De leraren gingen tijdens deze periode zelf vanuit welbevinden, betrokkenheid en 'goed in je vel' op zoek naar interventies die aangeboden worden in Looqin. De leerkrachten werden zo gevoelig gemaakt voor signalen van hun leerlingen die kunnen wijzen op een 'niet/minder-goed in hun vel'-zijn. Ze werden aangemoedigd om zelf actief hierrond te werken, met de nodige ondersteuning van Looqin.

[†]De activiteiten van mei 2015 t.e.m. 3 februari 2016 werden reeds vermeld in voortgangsrapport van februari 2016.

Maart 2016	Voorstelling eerste onderzoeksresultaten (Ludo Heylen) Tijdens de 2de workshop kregen de leraren inzicht in de eerste schooloverkoepelende onderzoeksresultaten. Tijdens dit contactmoment kregen de scholen de eerste resultaten van hun eigen school. Elke leerkracht ontving ook een persoonlijke feedbackverslag waarin de data verzameld waren van de bevestigingen en de observaties. Ludo Heylen (directeur van CEGO Vorming & consult en expert op meso-niveau) en Thaline Stas gingen eerst in gesprek met de directie en de zorgcoördinator. Vervolgens werd het schoolrapport voorgesteld aan het hele schoolteam. Dit was oorspronkelijk niet gepland, maar de vraag naar feedback kwam van de scholen en we realiseerden ons dat de resultaten niet zomaar “gedropt” konden worden. Ze vereisen enige interpretatie en toelichting om de brug te kunnen maken naar interventies. Thaline Stas was steeds aanwezig om het proces in kaart te brengen en vragen te beantwoorden.
Maart-april 2016	Coachingssessie 2 (op schoolniveau) De focus van deze coaching lag op interventies in het verlengde van de bespreking van de resultaten van de pre-meting. Er was aandacht voor Looqin en voor de ervaringen met de educatieve sets. Aan de leraren werd gevraagd om op voorhand een leervraag te formuleren, die tijdens de coaching aan bod kwam. Dit contactmoment was individueel of in kleine groepjes (max. 3 leraren). Els Menu coachte de kleuterleraren, Ivan Van Gucht de leraren in de lagere school. Notities van het verloop werden genomen door de coaches. In Sint-Norbertus werden de leraren van de lagere school gecoacht door Ludo Heylen.
April 2016	Stopzetting samenwerking met De Kleine Jacob Na de tweede coachingssessie werd er in onderling overleg beslist om de samenwerking met De Kleine Jacob stil te leggen. Het samenwerkingsakkoord was in juni 2016 ondertekend door de vroegere directie. Sinds september 2016 was er een nieuwe directie, die van mening was dat het project onvoldoende afgestemd was op de noden van de school en die de vrees koesterde om een ‘ervaringsgerichte school’ te worden. Andere beleidsprioriteiten lagen m.a.w. aan de grondslag van deze beslissing. De menskracht die hierdoor vrijkwam werd geïnvesteerd in de andere scholen.
Mei 2016	Dataverzameling postmeting Deze periode van dataverzameling was quasi identiek aan deze van oktober 2015. Er werd informatie verzameld over de beleving van alle actoren: kinderen, leerkrachten en ouders. Dit om zicht te krijgen op hoe kinderen zich voelen op school en de perceptie hiervan door de verschillende personen die betrokken zijn bij hun opvoeding. Dit om na te gaan of er door de gedane inspanningen in het kader van het project, in de loop van het schooljaar iets veranderd is en of het traject een meetbare impact heeft gehad. Concreet werden volgende data verzameld: ➤ <i>Klasscreening door alle leerkrachten</i> van welbevinden, betrokkenheid en 'goed in je vel' d.m.v. Looqin KVS. Alle leraren vulden voor hun klas deze gegevens in in Looqin. ➤ <i>Klasobservatie</i> (bij de klasleerkracht) door een onderzoeker in één klas per leerjaar. Per klas 2 lestijden observatie (Charlotte Van Cleynenbreugel = kleuterscholen, Thaline Stas= lagere scholen) ➤ <i>Vragenlijst voor leerlingen lager onderwijs</i>, over hun welbevinden, betrokkenheid en competenties. Verschillende versies voor 1ste graad (meer

	begeleiding door leerkracht en minder antwoordmogelijkheden) en 2de/3de graad. ➤ <i>Vragenlijst voor kleuters</i> werden afgenomen door de onderzoekers in groepjes van max. 5 kleuters. Verschillende versies voor 1ste kleuterklas en 2de/3de kleuterklas. ➤ <i>Vragenlijst voor ouders</i> (vertaald in 7 talen om zoveel mogelijk ouders te betrekken/bereiken, op papier omwille van de 'digitale drempel bij kansarme ouders). ➤ <i>Vragenlijst voor alle leerkrachten</i>, over hun welbevinden op school en over de beleving van hun functioneren als leerkracht (digitaal).
Juni 2016	Verwerking dataverzameling De resultaten van de observaties en bevestigingen werden verwerkt en er werden schoolrapporten en individuele feedbackverslagen opgesteld.
Juni 2016	Rekrutering nieuwe school: De Letterberg Omdat de samenwerking met De Kleine Jacob was stopgezet, werd er een nieuwe school gerekruteerd. Het eerste contact werd gelegd in juni 2016 en het samenwerkingsakkoord werd toen ook ondertekend.

7. Overzicht van de activiteiten tijdens het tweede projectjaar: schooljaar 2016-2017

September 2016	Startconferentie (De Kosmos, Sint-Bernadette en Sint-Norbertus) Het voltallige team kreeg een toelichting bij de resultaten van het schooljaar 2015-2016. Het schoolrapport werd voorgesteld en de leraren kregen hun individueel feedbackverslag. De planning voor het tweede projectjaar werd overlopen en ze kregen een introductie over het kijken naar en het leren werken vanuit de talenten van hun leerlingen.
Oktober 2016	Gesprek met de directies (De Kosmos en Sint-Bernadette) Prof. Laevers, Thaline Stas en Julie Vanstraelen hadden een gesprek met de schooldirecties en zorgcoördinatoren over de schoolrapporten en het verloop van het tweede projectjaar.
Oktober 2016	Startconferentie De Letterberg Het team kreeg een introductie in het doel van het project 'Elk kind goed in zijn vel', de instrumenten, het materiaal en de afspraken over het traject. Het doel hiervan was om het engagement van de leraren voor het project te borgen en het traject te concretiseren.
Oktober 2016	Stopzetting samenwerking Sint-Norbertus. Na een derde directiewissel, een leerkrachtenteam dat voortdurend van samenstelling wijzigde, afspraken die geannuleerd werden en persoonlijke begeleiding van de school door verschillende instanties, werd er beslist om de samenwerking stop te zetten. De draagkracht van de school was ontoereikend voor dit project.

Oktober - november 2016	Dataverzameling premeting Er werd informatie verzameld over de beleving van alle actoren: kinderen, leerkrachten en ouders. Dit om zicht te krijgen op hoe kinderen zich voelen op school en de perceptie hiervan door de verschillende personen die betrokken zijn bij hun opvoeding. Concreet werden volgende data verzameld: ➤ <i>Klasscreening door alle leerkrachten</i> van welbevinden, betrokkenheid en 'goed in je vel' d.m.v. Looqin KVS. Alle leraren vulden voor hun klas deze gegevens in in Looqin. ➤ <i>Klasobservatie</i> (bij de klasleerkracht) door een onderzoeker in één klas per leerjaar. Per klas 2 lestijden observatie door Thaline Stas. Julie Vanstraelen observeerde in elke klas 2 à 3 leerlingen in het bijzonder die zich, volgens de leerkracht, niet goed in hun vel voelden. ➤ <i>Vragenlijst voor leerlingen lager onderwijs</i>, over hun welbevinden, betrokkenheid en competenties. Verschillende versies voor 1ste graad (meer begeleiding door leerkracht en minder antwoordmogelijkheden) en 2de/3de graad. ➤ <i>Vragenlijst voor kleuters</i>, verschillende versies voor 1ste kleuterklas en 2de/3de kleuterklas. Deze werden afgenomen door de leraren en/of zorgjuffen. ➤ <i>Vragenlijst voor ouders</i> (vertaald in 7 talen om zoveel mogelijk ouders te betrekken/bereiken, op papier omwille van de 'digitale drempel bij kansarme ouders). ➤ <i>Vragenlijst voor alle leerkrachten</i>, over hun welbevinden op school en over de beleving van hun functioneren als leerkracht (digitaal).
Oktober – november 2016	Dataverwerking pretest 2016 De data van de bevestigingen en de observaties werden verwerkt. Er werden schoolrapporten gemaakt en elke leerkracht ontving een individueel feedbackverslag. Voor elke klas werden er ook 2 à 3 leerlingenportretten opgesteld.
Oktober – november 2016	Coachingssessie Sint-Norbertus De reeds geplande coachings in de lagere school van Sint-Norbertus werden, ondanks de stopzetting, toch nog gegeven door Ludo Heylen.
November-december 2016	Coachingssessie 1 In alle scholen vond er een eerste individuele coaching plaats. Els Menu coachte de kleuterleerkrachten in de Kosmos en in Sint-Bernadette, Kristien Silkens de kleuterjuffen in de Letterberg. Ivan Van Gucht verzorgde de coachings in de lagere school in De Kosmos en in Sint-Bernadette, Erik Bakkers in de Letterberg. Een coaching bestond uit 20 min klasobservatie en aansluitend een coachings- gesprek (+/- 30 min.). Hierbij was er aandacht voor de klasobservatie, leervragen, individuele feedbackverslagen en leerlingportretten.
December 2016	Directiegesprekken In alle scholen vond er een gesprek met de directie en het zorgteam plaats. Het schoolrapport werd besproken, de verder planning werd overlopen en het ondersteuningstraject werd verder afgestemd op de noden van de scholen.

VERDER VERLOOP SCHOOLJAAR 2016-2017	
Januari 2017	Opvolggesprekken De onderzoekers plannen met de directie en leerkrachten een opvolggesprek. Zo kunnen ze beluisteren welke noden en verwachtingen er zijn en hierop in spelen.
Februari 2017	Coachingssessie 2 De focus van deze coaching ligt op interventies in het verlengde van de eerste coaching. Aan de leraren wordt gevraagd om op voorhand een leervraag te formuleren, die tijdens de coaching aan bod komt. Dit contactmoment is individueel en gelijklopend met de opzet van de eerste coaching.
Maart 2017	Coachingssessie 3 De focus van deze coaching ligt op interventies in het verlengde van de tweede coaching. Aan de leraren wordt gevraagd om op voorhand een leervraag te formuleren, die tijdens de coaching aan bod komt. Dit contactmoment is individueel en gelijklopend met de opzet van de eerste en de tweede coaching.
April - mei 2017	Dataverzameling postmeting Deze periode van dataverzameling is quasi identiek aan deze van oktober 2016. In deze fase van het traject, wordt er informatie verzameld over de beleving van alle actoren: kinderen, leerkrachten en ouders. Dit om zicht te krijgen op hoe kinderen zich voelen op school en de perceptie hiervan door de verschillende personen die betrokken zijn bij hun opvoeding. Dit om na te gaan of er in de loop van het schooljaar iets veranderd is en of het traject een impact heeft gehad. Concreet worden volgende data verzameld: ➤ <i>Klasscreening door alle leerkrachten</i> van welbevinden, betrokkenheid en 'goed in je vel' d.m.v. Looqin KVS. Alle leraren vulden voor hun klas deze gegevens in in Looqin. ➤ <i>Klasobservatie</i> (bij de klasleerkracht) door een onderzoeker in één klas per leerjaar. Per klas 2 lestijden observatie. ➤ <i>Vragenlijst voor leerlingen lager onderwijs</i>, over hun welbevinden, betrokkenheid en competenties. Verschillende versies voor 1ste graad (meer begeleiding door leerkracht en minder antwoordmogelijkheden) en 2de/3de graad. ➤ <i>Vragenlijst voor kleuters</i>, verschillende versies voor 1ste kleuterklas en 2de/3de kleuterklas. Deze werden afgenomen door de leraren en/of zorgjuffen. ➤ <i>Vragenlijst voor ouders</i> (vertaald in 7 talen om zoveel mogelijk ouders te betrekken/bereiken, op papier omwille van de 'digitale drempel bij kansarme ouders). ➤ <i>Vragenlijst voor alle leerkrachten</i>, over hun welbevinden op school en over de beleving van hun functioneren als leerkracht (digitaal).
Juni 2017	Een terugblik en vooruitblik Tijdens een personeelsvergadering (op schoolniveau) wordt er gereflecteerd over het afgelopen projectjaar. Wat nemen ze mee? Wat zijn mogelijkheden om het project nog krachtiger te maken... Ook krijgen de scholen en leraren een feedbackverslag.
December 2017	Congres Ga voor Geluk en praktijkpublicatie

8. Terugblik en vooruitblik

In wat volgt wordt er kort ingegaan op enkele speerpunten van het voorliggende project. Hierbij is er aandacht voor de opbrengsten tot hiertoe en een vooruitblik naar de volgende onderzoeks- en coachingsperiode.

Nieuwe samenstelling van de projectscholen

Terugblik: De samenwerking met De Kleine Jacob werd stopgezet. De directie die had ingetekend voor het project, werd vervangen vanaf september 2015. Het contact met de nieuwe directie verliep goed, maar naarmate het schooljaar vorderde, kwam er meer weerstand bij het schoolteam. Hun verwachtingen stemden niet overeen met de inhoud van het project. In onderling overleg werd er beslist om de samenwerking te beëindigen. Sint-Norbertus stapte, na een derde directiewissel, in oktober 2016 uit het project. De focus van het schoolteam lag op het voorzien van het 'basisaanbod' dat verwacht kan worden van een school. Voor een ambitieus project als 'Ga voor Geluk' was er te weinig draagkracht. Na afronding van de reeds geplande coachings tijdens het eerste trimester van schooljaar 2016-2017 werd de samenwerking vroegtijdig beëindigd. De Letterberg werd gerekruteerd als nieuwe school. Deze school heeft reeds een track record met betrekking tot de focus 'welbevinden' van leerlingen en wil dit nog meer als leidraad nemen voor het dagdagelijkse schoolleven- en beleid.

Vooruitblik: Om preventief te werken rond de 'drop-out' van scholen, zijn er nog meer contactmomenten met de scholen vastgelegd. Zowel telefonisch als face-to-face, worden er nauwe contacten onderhouden met de directies en zorgteams. Op deze manier kunnen de onderzoekers van meer nabij het project opvolgen en begeleiden en daarbij ook nog meer inzetten op het welbevinden van de leraren en de directies.

Communicatie met de scholen

Terugblik: Afhankelijk van het beleidsvoerende vermogen van de school was het niet altijd makkelijk om rond projectactiviteiten afspraken vast te leggen, ondanks de inspanningen door het onderzoeksteam. Soms werden afspraken voor sleutelmomenten (coachings, conferenties) op het laatste moment verplaatst. De conclusie is dat uitdrukkelijk ingezet moet worden op het opbouwen van een nauwere band met het verantwoordelijke/coördinerende teamlid.

Vooruitblik: Naast de coachings en observatiemomenten zullen de onderzoekers op regelmatige basis op schoolbezoek gegaan om de directie te ondersteunen, om vragen van leraren te beantwoorden, om genomen initiatieven op te volgen, Deze intensievere samenwerking zal frequentie en kwaliteit van de communicatie verhogen en maakt het mogelijk sneller op de bal te spelen.

Individuele coachings

Terugblik: De oorspronkelijke opzet van het project bestond uit een combinatie van schooloverstijgende workshops, team workshops en individuele coachings (of in kleine groepen). Al snel werd duidelijk dat de schooloverstijgende workshops niet de gewenste opbrengsten hadden. De praktische organisatie die hiervoor verwacht werd van de scholen en de tijdsinvestering, werden ervaren als belastend en waren niet evenredig met de ervaren opbrengsten. De nadruk is daarom verlegd naar individuele coachings.

Vooruitblik: De coachings worden verder doorgezet en nog meer geïndividualiseerd. De coachen gaan zelf observeren in de klassen en geven aansluitend een persoonlijke coaching. De band die zo gecreëerd wordt tussen de coach en de leraar zorgt voor een veilig klimaat waarin ze samen op zoek gaan naar antwoorden en alternatieven.

Dataverzameling

Terugblik: Tijdens de premeting werd er in alle klassen gedurende twee lestijden geobserveerd. Al deze leerkrachten hebben de onderzoekers warm onthaald en de observaties en leerlingenbevraging mogelijk gemaakt. De meeste leerkrachten hebben de lerarenbevraging ingevuld. De scholen hebben veel inspanningen geleverd om ook de ouderbevraging af te nemen.

Vooruitblik: We gaan er vanuit dat de dataverzameling tijdens de postmeting even efficiënt zal verlopen als tijdens de premeting. Om nog meer ouders te betrekken bij de ouderbevraging, zal er aan de scholen ook gevraagd worden om ervoor te zorgen dat beide ouders (in geval van scheiding) de vragenlijst ontvangen.

Focus op individuele leerlingen in de gevarezone

Terugblik: Tijdens het eerste projectjaar lag de focus tijdens de coachings vaak op het klasniveau (Spoor 1) zoals klasorganisatie, hoekenwerk, aanpak... in het licht evenwel van het verhogen van welbevinden en betrokkenheid. Vanaf dit schooljaar wordt het accent verlegd naar begeleiding van individuele kinderen en meer bepaald naar kinderen die op het kenmerk 'goed in je vel' of/en voor welbevinden en betrokkenheid laag scoren. Om de initiatieven hierrond doelgericht te maken wordt voor het format van 'leerlingportretten' ingevoerd. Julie Vanstraelen ging in elke klas gedurende 2 lestijden 2 à 3 leerlingen observeren waarvan de leerkracht aangaf dat deze leerlingen het in zekere mate emotioneel moeilijk hadden. Op basis hiervan werd er voor elk van deze leerlingen een individueel leerlingportret gemaakt waarin informatie verzameld werd over de talenten, de struikelblokken, de achtergrond, het schools functioneren.... van het kind in kwestie. In totaal werden er een 70-tal portretten opgesteld.

Vooruitblik: Deze portretten vormen een belangrijke basis voor de verdere interventies en zullen ze als werkinstrument fungeren tijdens de coachings. De informatie die hierin verzameld is, zal in de loop van dit schooljaar verder aangevuld worden om zo de trajecten van deze kinderen in kaart te brengen. Deze case studies zijn van onschatbare waarde om tot inspirerende praktijkverhalen te komen. Ze leveren ook extra informatie op voor de wetenschappelijke rapportering m.b.t. het onderzoeksluik.

Uitbreiding van de feedbackverslagen

Terugblik: Op vraag van de teams, kreeg iedere leerkracht voor de eerste coaching in het nu lopende schooljaar een individueel feedbackverslag. Hierin werden alle verzamelde data gepresenteerd. Nieuw was ook dat elke leerkracht een bladzijde kwalitatieve feedback met tips ontving o.b.v. de observatie. Deze verslagen werden niet bezorgd aan de directies, maar werden rechtstreeks doorgestuurd naar de leraren en werden besproken tijdens de coachings.

Vooruitblik: Over het algemeen zijn de uitgebreide feedbackverslagen goed onthaald. Om foute interpretaties te voorkomen zullen we in de toekomst de reflecties beter kaderen en de besluiten in een meer hypothetische stijl (met vragen) formuleren. Tijdens de coachings zal er ook meer aandacht gaan naar deze verslagen.

9. Tijdsinvestering

Fase	Activiteiten	Voorziene tijdsinvestering	Effectieve tijdsinvestering
April-september 2015	- Rekrutering van scholen + intake - Opstellen kalender voor 1ste schooljaar - Eerste input: introductie van het project op schoolniveau - Schooloverstijgende vorming - Selectie en adaptatie van het instrumentarium + training observatoren	48 werkdagen	48 werkdagen
Oktober-november 2015	Afname premeting: -Organisatie klasscreening door alle leerkrachten d.m.v. Looqin KVS - Organisatie afname leerkrachtvragenlijst - Organisatie + uitvoeren klasobservatie (bij de klasleerkracht) door een onderzoeker (3 lestijden) in één klas per leerjaar. - Organisatie afname leerlingvragenlijst lager onderwijs in de klassen waar geobserveerd wordt (papier) - Organisatie en afname kleutervragenlijst in de klassen waar geobserveerd wordt - Organisatie afname oudervragenlijst van de leerlingen in de geobserveerde klassen (papier)	37 werkdagen	52 werkdagen
November 2015	Coachingssessie 1 op schoolniveau	14 werkdagen	14 dagen
December 2015	Workshop op schoolniveau	8 werkdagen	11 werkdagen
Januari 2016	Verwerking gegevens premeting	12 werkdagen	30 werkdagen

3 februari 2016	Schooloverstijgende workshop	14 werkdagen	10 werkdagen
TOTAAL		133 werkdagen	165 werkdagen

Tijdens de eerste periode mei 2015 – februari 2016, bleek dat er 32 werkdagen meer gepresteerd werden dan dat er oorspronkelijk begroot waren. Deze extra investering was mogelijk dankzij de inzet van eigen middelen en van een stagiaire (Fleur Lodewijckx). Om de begroting terug in evenwicht te krijgen, werden er enkele maatregelen genomen voor de periode februari 2016-december 2016:

- Er was geen onderzoeker meer aanwezig tijdens de coachings.
- De kleuterbevragingen worden vanaf schooljaar 2016-2017 afgenomen door de kleuterjuffen zelf (i.p.v. door de onderzoekers).
- Het aantal observatietijden per leerkracht is teruggebracht van 3 naar 2 lestijden.
- Van september 2016 tot december 2016 werkt Julie Vanstraelen als stagiaire voltijds op het project.[‡]

Februari-maart 2016	Coachingssessie 2	14 werkdagen	7.5 werkdagen
8 maart '16 15 maart '16 26 april '16	Directiegesprekken en voorstelling feedbackverslagen aan de schoolteams (+ voorbereiding)	10 werkdagen (gepland voor juni 2016)	6 werkdagen
April – mei 2016	Afname postmeting: - Organisatie + uitvoeren klasobservatie (bij de klasleerkracht) door een onderzoeker (2 lestijden) in één klas per leerjaar. - Organisatie afname leerlingvragenlijst lager onderwijs in de klassen waar geobserveerd wordt (papier) - Organisatie en afname kleutervragenlijst in de klassen waar geobserveerd wordt - Organisatie afname oudervragenlijst van de leerlingen in de geobserveerde klassen (papier) -Organisatie klasscreening door alle leerkrachten d.m.v. Looqin KVS - Organisatie afname leerkrachtvragenlijst	22 werkdagen	23 werkdagen
Juni 2016	Rekrutering + kennismakingsgesprek Letterberg	0 werkdagen	1 werkdag
Juni 2016	Evaluatie project	0 werkdagen	1.5 werkdag
Juli-augustus 2016	Verwerking data postmeting 2016	12 werkdagen	31 werkdagen
Augustus – september 2016	Startconferenties	8 werkdagen	11.5 werkdagen

[‡] De tijdsinvestering van mei 2015 t.e.m. 3 februari 2016 werden reeds vermeld in voortgangsrapport van februari 2016.

4 Oktober 2016	Directiegesprekken (Prof. Dr. Laevers, Thaline Stas en Julie Vanstraelen)	0 werkdagen	3 werkdagen
oktober 2016	Intake Letterberg	0 werkdagen	5 werkdagen
Oktober – november 2016	Afname premeting 2016 : -Organisatie klasscreening door alle leerkrachten d.m.v. Looqin KVS - Organisatie + uitvoeren klasobservatie (bij de klasleerkracht) door een onderzoeker (2 lestijden) in één klas per leerjaar. - Organisatie afname leerlingvragenlijst lager onderwijs in de klassen waar geobserveerd wordt (papier) - Organisatie kleutervragenlijst in de klassen waar geobserveerd wordt - Organisatie afname ouder vragenlijst van de leerlingen in de geobserveerde klassen (papier) – Organisatie afname leerkrachtvragenlijst	22 werkdagen	36.5 werkdagen
Oktober – november 2016	Verwerking data premeting 2016 (individuele – kwalitatieve - feedbackrapporten + leerling portretten)	14 werkdagen	55 werkdagen
November-december 2016	Coachingssessie 1	14 werkdagen + 8 werkdagen (voorzien voor workshop 1) = 22 werkdagen	23.5 werkdagen
December 2016	Directiegesprekken	0 dagen	2 werkdagen
Februari-december 2016	Overleg, verslaggeving, afstemming, reflectie...	0 dagen	10 werkdagen
	TOTAAL	124 werkdagen	216.5 werkdagen

10. Terugblik en vooruitblik op tijdsinvestering

Terugblik: Tijdens de periode februari 2016 – december 2016 werden 92.5 werkdagen meer gepresteerd dan voorzien in de oorspronkelijke begroting. Dit is inclusief 59.5 dagen door Julie (een stagiaire) en exclusief de input van Prof. Laevers. Vooral de dataverzameling en dataverwerking blijven intensiever dan vooraf ingeschat.

Vooruitblik: Behoudens de 33 dagen die we over het budget zijn gegaan, zullen we een vooruitblik maken op de prestaties die nog komen om de balans meer in evenwicht te brengen.

11. Conclusies en reflecties

Het geven van feedback aan de leraren heeft een enorme m(l)eerwaarde. Voorafgaand aan de eerste coaching ontving elke leerkracht een individueel feedbackverslag. Hierin werden alle data van de observaties en bevragingen verwerkt. Deze rapporten werden persoonlijk naar de leerkrachten doorgestuurd, niet naar de directie, en werden besproken tijdens de coaching. Alle scholen ontvingen ook een (klasoverschrijdend) schoolverslag. Het realiseren van deze rapporten vergde een grote tijdsinvestering. Bovendien vond de dataverzameling (gedurende dit schooljaar) plaats in oktober 2016 en waren de eerste coachings al gepland begin november 2016. De tijdsdruk was dan ook groot. Daarnaast werden er voor elke klas 2 à 3 persoonlijke leerlingportretten opgesteld. Zonder de ondersteuning van Julie Vanstraelen (stagiaire), was het niet mogelijk geweest om deze verslagen en portretten binnen deze korte tijdslimiet af te leveren.

Voor het gebruik van MijnPortret of MijnTalent (als basis voor gesprekken met ouders) werd de keuze aan de leerkrachten overgelaten. Ondanks de belangstelling is gebleken dat binnen het traject onvoldoende ruimte was om deze tools in te zetten.

Voldoende aandacht en tijd kunnen besteden aan communicatie over verwachtingen en wensen zowel van de scholen als van het projectteam is erg belangrijk. De bereikbaarheid van de scholen en een contactpersoon waar je op kan rekenen is essentieel, die voorwaarden was onvoldoende vervuld voor de 2 scholen die afgehaakt hebben. Om de draagkracht van een school te versterken bij dit soort projecten lijken middelen om extra lestijden in te zetten voor scholen een bijzonder wenselijk.

Voor de laatste periode van het project, zal er nog meer ingezet worden op aanwezigheid in de scholen en het onderhouden van de contacten. De onderzoekers zullen op regelmatige basis naar de scholen gaan om te voelen wat er leeft en om direct te kunnen inspelen op de noden van de leraren. Hiervoor zal er ook nauw samengewerkt worden met de zorgteams en de directies.

Bijlage 1: Schoolprofielen

De Kleine Jacob (gegevens schooljaar 2015-2016)

Sint-Jacobsmarkt 43

2000 Antwerpen 1

- Schoolbestuur: CKSA (Centraal Katholiek Schoolcomité van Antwerpen)
- Net: Vrij gesubsidieerd Onderwijs
- 4 kleuterklassen
- Van elk leerjaar één klas, enkel 5de leerjaar heeft 2 klassen
- Vrouwelijke directie, nieuw van 2015-2016
- 15 klasleerkrachten; waarvan 3 leerkrachten KS ook zorgleerkracht en 2 leerkrachten LS ook zorgleerkracht, 1 kinderverzorgster, 1 leerkracht bewegingsopvoeding voor KS en LS, 1 halftijdse zorgcoördinator
- Meest voorkomende thuistalen: Nederlands, Frans, Arabisch, Pools, Spaans
- Percentage GOK (SES)-leerlingen: 37% KS en 39% LS
- Aantal GON-Iln: 4
- Leerlingenvolgsysteem: Zorgkompas

	Kleuterschool				Lagere school							
	instap	K1	K2	K3	L1	L2	L3	L4	L5		L6	Tot.
									A	B		207
Leerkracht	V	V/V	V	V/V	V/V	V/V	V	V	V	V	M	
Totaal aantal leerlingen	4	24	24	26	25	22	19	20	15	13	15	

De Kosmos

Gerard Legrellelaan 5

2020 Antwerpen

- Schoolbestuur: AG Stedelijk onderwijs (Autonoom Gemeentebedrijf Stedelijk Onderwijs Antwerpen)
- Net: Officieel gesubsidieerd Onderwijs
- Scholengemeenschap: Zuid
- Natuurschool, opgestart in 2012
- 4 leefgroepen KS
 - jongste kleuters in gele ruimte
 - in de oranje, rode en blauwe ruimte zitten telkens kleuters van verschillende leeftijden
- 3 graadklassen LS
- Kosmos is een natuurschool die bestaat sinds 2012
- Vrouwelijke directie, heeft de school opgestart

- 10 klasleerkrachten, 1 leerkracht bewegingsopvoeding, 1 zorgleerkracht, 1 kinderverzorgster, 1 leerkracht protestantse godsdienst, 1 leerkracht niet-confessionele zedenleer, 1 leerkracht Roomst-katholieke godsdienst, 1 leerkracht Islamitische godsdienst, 1 leerkracht DKO, 1 ICT-coördinator
- Meest voorkomende thuistalen: Nederlands en Pools
- Percentage GOK (SES)-leerlingen: onbekend
- Aantal GON-Iln: 2
- leerlingenvolgsysteem: Edulink (van de Stad Antwerpen)

	Kleuterschool				Lagere school			
	Gele Ruimte	Oranje Ruimte	Rode Ruimte	Blauwe ruimte	Grote Beer	Kleine Beer	Sateliët	Tot.
	leefgroep 1	leefgroep 2	leefgroep 3	leefgroep 4	1 ^{ste} lj.	2 ^{de} +3 ^{de} lj.	3 ^{de} +4 ^{de} lj.	153
Leerkrachten	M	V	V	V	V/V	V/V	M/V	
Totaal aantal leerlingen	17	19	19	19	35	25	19	

Sint-Norbertus Groenstraat (gegevens schooljaar 2015-2016)

Groenstraat 73

2060 Antwerpen 6

- Schoolbestuur: VZW Katholiek Onderwijs Regio Antwerpen-Oost
- Net: Vrij gesubsidieerd onderwijs
- Scholengemeenschap: Pagadder
- 3 leefgroepen waarbij in één leefgroep kleuters van een verschillende leeftijd zitten
- Van elk leerjaar zijn er 2 klassen
- Vrouwelijke directie sinds 2011-2012 die voorheen van 2002-2003 klasleerkracht was van het 5de leerjaar
- 19 klasleerkrachten; waarvan 1 deeltijds ICT-coördinator, 1 kinderverzorgster die ook zorgleerkracht KS is, 1 zorgcoördinator KS, 1 zorgcoördinator LS, 1 zorgleerkracht LS, 2 leerkrachten bewegingsopvoeding KS en LS, 1 OKAN-juf
- Meest voorkomende thuistalen: Arabisch, Berbers, Frans, Engels, Spaans
- Percentage GOK (SES)-leerlingen: 89%
- aantal GON-Iln: 2
- Leerlingenvolgsysteem: Schoolonline

	Kleuterschool			Lagere school												
	Leefgroep 1	Leefgroep 2	Leefgroep 3	L1		L2		L3		L4		L5		L6		Tot.
	Vlinders	Vogeltjes	Uiltjes	1A	1B	2A	2B	3A	3B	4A	4B	5A	5B	6A	6B	
Leerkrachten	V	V	V	V	M	V/V	V	V/V	V	M	V	V	V/V	M	V/V	
Totaal aantal leerlingen	19	17	19	17	16	16	18	15	17	19	18	16	18	13	13	251

Sint-Bernadette

Antoon Van den Bosschelaan 145

2100 Deurne

- Schoolbestuur: VZW Katholiek Onderwijs Deurne
- Net: Vrij gesubsidieerd onderwijs
- 4 kleuterklassen, waarvan twee kleuterklassen van de jongste kleuters
- Van elk leerjaar één klas, enkel 2de leerjaar heeft 2 klassen
- Vrouwelijke directie, reeds tiental jaren werkzaam als directie
- 11 klastitularissen, 1 voltijdse zorgleerkracht LS, 1 halftijdse zorgleerkracht LS, 1 voltijdse ambulante leerkracht KS, 1 halftijdse ambulante leerkracht KS, 1 leerkracht bewegingsopvoeding LS, 1 leerkracht bewegingsopvoeding KS
- Meest voorkomende thuistalen: Nederlands, Marokkaans, Turks, Pools, Armeens
- Percentage GOK (SES)-leerlingen: 45,29% (percentage van 2015-2016)
- Aantal GON-Iln: geen
- Leerlingenvolgsysteem: Looqin sinds 2014-2015 (voordien voorlopers KVS van CEGO)

	Kleuterschool				Lagere School							
	K1		K2	K3	L1	L2		L3	L4	L5	L6	Tot.
	A	B				A	B					
Leerkrachten	V	V	V	V	V	V	M	M	V	V	V	
Totaal aantal leerlingen	27	26	26	28	23	24	23	22	24	22	20	265

De Letterberg

Gerhagenstraat 62

3980 Tessenderlo

- Schoolbestuur: GO! scholengroep ADITE
- Net: Gemeenschapsonderwijs
- 8 kleuterklassen
- 9 klassen lager onderwijs, het eerste, het vierde en het vijfde leerjaar hebben twee klassen
- Vrouwelijke directie
- 18 klastitularissen, 1 zorgleerkracht, 1 SES-leerkracht
- Meest voorkomende thuishalen: Nederlands en Turks
- Leerlingenvolgsysteem: SmartSchool

	Kleuterschool								Lagere School									
	IK		K1		K2		K3		L1		L2	L3	L4		L5		L6	Tot.
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	A	A	B	A	B	A	329
Leerkrachten	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V V	
Totaal aantal leerlingen	7	/	24	23	20	21	24	23	24	23	25	26	16	16	16	15	26	